

ברי מתוך בורה

מאת מרדכי יפה

מלחמה, הינדע את החץ, את המטרה, וכל ישר רובה קשת גדול משלונסקי? וכנגד מי כונן את חיצונו? כנגד ביאלנק "בכבודו ובעצמו".

רצה זה המבקר הפלמוני לומר, כי "התקיף" שלונסקי (בעקיפין) עלידי עצם מהות שירותו. ובמישרין — באמירות שבכתב ושבעלפה את נויס ח ביאליק ואת פול חן ביאליק. ואמנם, נוסח זה שרבים נשתעבדו לו — ניטל ממנו שלטון היתרה, ופולחן זה, (הגם ששלונסקי וחסידיו לא כפרו מעודם בביאליק, ורק על הדיקטטורה של הנוסח האחד התקוממו) — פסח גם פסח רודנותו מן השירה העברית החדשה. אבל — היום המדובר הוא לא בשלונסקי המהפכן, החוקק הסורר ומורה (תרחי משמע) — אלא בשלונסקי המשורר, אפילו המבקר, שנתנו לפתות בשבתים ולסיים ב"אכין" ו"רקין" על כורחם באו לכלל דעה, כי אמנם משורר גדול לפניהם, אמנם, "אנון קנטרן" הוא שקשה "לפצחו" ולתגוע עד תוכו, אך כדאי הגרעין לגי רוס בסבלנות את "הקליפות". דבר אחד ברור: היום לכל: המדובר הוא בחייון נכבד בחיי ספרותו ותרבותו, — חיון שהגדיל למעול, החיון א. שלונסקי, בונה ומגבש של הדור, מציגו — ומייצגו, וספר השיר עדים.

הנה הוא מקופל עכשיו בשני כרטיס גדולים, שני הכרכים של שירתו במשך שלושים שנה ויותר סך הכל — לא של ויתורים ופשרות של גמגומי "אכין" ו"רקין" — אלא תהליך רצוף של הלכי נפש, מערכי השקפות, גסויות וחדושים, השגות והישגים, אך גם עכשיו, בשעת אסוף, הכל מעיד על תנועה, על כיבוש בלתי פוסק. כי שלונסקי הוא אחת הדמויות הדינאמיות ביותר. גם אותם משירי הראשית הסוערת, שנראו כ"פרועים" וכ"מופק רים" — לא היו תחנות ארעי ומקרה בעל מא, אלא רצינות, הכרחות אחת פנימית, שהמשכה עילוי אחר עילוי — בדרך אל ה"מילאת" "האנד" — — השלימות. שיריו מוכיחים זאת בעליל גם בשירת הכלים הישנים וגם ביציקת הכ"לים החדשים, גם ב"תשליך" האמיתית שעבר זמנו ופנה זיוון וגם בסינתזיה של המסורת והאקטואליות. וזוהי כוח הסיכום הזה הגיע שלונסקי למדרגה של קלאסיקן שסתירותיו הן מעשה מרכבה, — וסימנן: היציבות כנושא והשלימות במבט אחדות התוך והצורה. שעלידי כך לא "בודד" את הסתירות אלא "נטען כאורח רענן". באורח לגי טימי בכל התחום הנרחב של שירתו — הוא הירמן אותה, כיוצרי המוזיקה המודרנית ההופכים את הדיסונאנסים להרמוניה, כן הפך שלונסקי את ניגודיו לאחדות, את האקטואלי לבלתי חולף, ואת האינדיבידואלי — לאקטואלי כללי. ואכן, בכך הוכיח טיפוס חדש של קלאסיקות: כונו של בודליר בשירת צרפת, של בלוק וייסנין בשירת רוסיה, זו הדרך מן האכספרימנטאלי והסותר אל הודאי והבונה. מן הניסוי, הגלגול, ההתהוות — ו"ויהי". כך דבר זה נראה בכרך השירים הראשון שלו, המכיל את אוספי שיריו "דווי", "בגלגל", "לא בא אמא" וב"אלה הימים" — מכל שכן, וביתר שאת שלימות — בכרך ב' הפותח ב"אבני בורה", ודרך "שירי המפולת והפיוס" ו"על מלאת" מגיע עד "ספר היורה".

אכן, זו התקופה המאוחרת מגלה ביתר עוז את תהליך הגלגולים בהגשמי תו העצמית של א. שלונסקי: היאך הליריקה המגובשת שנתבטאה ב"לאבא אמא" וב"גלבוץ", נודעזה מחדש על ידי רוחות הסער "הריטוריים" של "דווי" וחלק מסויים "בגלגל". אחר כך באו: ההסתכלות הכואבת, אך המפוכחת, בחורבן ובשואה ובעקבותיה — שירת הוידוי, ההתפייסות הרצון והסליחה ואחר כך "על מלאת" — המליאות, השלימות וההישג. השבון הנמשך וסך הכל עד בניינו המשוכלל. הכלול בחורו ב"ספר היורה" שלו. אמנם, אצל משורר דינאמי כשלונסקי לא ייתכן גמר חשבון, כי חמיד "המשך יבוא". מיצעדו מתקדם בעיצומו אך שני ספרי שיריו הם העדות המצויינת ביותר לכך מה הוא כבר — לעצמו ולשירה עברית בכללה.

אופייני הדבר שדווקא שלונסקי משורר המוג הגועש הגיע לסינתזיה של לשון תוכן וצורה. התשוקה היתה לרצון והרצון לרוח, אישיות נחשלה לאופי. ביחס לעבר היתה בו מעין "ויתרוצ" צו" — הכחשה ואישור, מרידה ומור — שה, וסוף דבר הכל נארג בחוט המשורר לש היצירתי של "היה" "הוזה" "ויהיה". יש רק לבקש את המפתח שבו יתפענת ה"מה" ו"האיך" של דברו. מדוע ואיך פתח ב"דווי" ובא אל "ספר האנד" — אל אמת הבניין, המידה המשכן! החילה נתמודד — ולסוף מוד, מדוע היו שיריו תחילה "פרועים" ו"סוררים" — ואחר כך נקבצו במשקולת האידיאה? מדוע נעגני היצרים וקיבלו את עול

שלושה מינים במשוררים: יש ההולך בעקבות חבריו, והוא ממושמע, אשר לא ישנה מקצב הצעד, ולא יס מן המטלול לפי שתירגול הוא לו, והליפתו מיכאנית. יש ההולך בצווחת, והוא יודע, להלכה ולמעשה, את כל ההליכות והדריכים המקובלות אלא שנוטה הוא לס' לזות סטיה כלשהי מן המקובל, לשנות מעט מן המהלך הרגיל, לחדש משהו בקצב. ויש ההולך בראש — אין הוא פוסח על הסעיפים ואינו מגמגם ותוהה. אחת דרכו כנגד פניו, קדימה, ואפילו הוא בשנות העמידה.

ההולך בראש יכול להיות "בעל-משמעת ויוצא דופן" כאחד. יכול שילך בראש, כמורה דרך — וסופו ש"תועה" בעצמו; שחא בו תכלית הרצינות ללא חיתור ופשרה, — ועם זאת "יצפץ" פתאום על כובד הראש, או שיהיה רציני, ב"צפופו סחסי בעלמא" ואפילו "ציפצוף שבזילול". ההולך בראש יש לו כוח הזכרון... לשכוח או להשכיח את אשר אחרים חייבים לזכור. אין הוא זוכר את הדיקטטום, אלא את צו הידעות, המצפון הגזור עליו סטיה ונטייה וכפירה — אך גם חידוש עצמו, ללא הישתנות "שכבות" השכ"ניע האמנותי. הוא נהפך לזכר המקובל והשוה לכל גפש. ההולך בראש הוא לעצמו של דבר מהפכן, אין הוא קרב אל המעשים בדרכי גועם ומקל נועם, אלא "בועט", כדי להתגונן ולס' הור.

הסימן השלישי הוא סימנו של אבי דהם שלונסקי. — אחד המהפכנים המובהקים, אחד המחרשים הגדולים של השירה העברית. וסתירתו — בניין.

כבר היה הדבר למסורת לגבי א. שלונסקי: בהגיעו עד יובל או בצאת ספר מספריו — מיד מופיעים הם, המבקרים ופוחחים באלף בית; מספרים את הגלוי וידוע לכל ומספרים ב"אכין" ו"רקין". רובם פוחחים באקדמות מלין אגב שיעוליי גמגום קטנים בחינת "גני" זא קא גנח" ודחינו: שלונסקי יש לו הרבה חסידים, והרבה מתנגדים. פלוגי נוספר כי ההתנגדות מרובה על החסידות; אלומוני — כנ"ל אך בתוספת אמר רה, אמירה כי כת החסידים שקולה כנגד לגיון המתנגדים; ופלמוני, שעצם ההתנגדות היא ראייה לחשיבות מפעלו השירי של שלונסקי, שהרי אין מכוונים לועם של תוחחים אל מול דבר שלא בא לעולם — יש כאן, איפוא, מצודה הראויה להתכבד באבני בליסטורות, ובא רביעי וטוען: על ידיות אהם מדברים? ארבא הוא הוא היורה הגדול, מלומד